

**Universiteit
Leiden**
The Netherlands

Culturally responsive teaching in Dutch multicultural secondary schools

Theeuwes, B.C.

Citation

Theeuwes, B. C. (2024, May 29). *Culturally responsive teaching in Dutch multicultural secondary schools*. ICLON PhD Dissertation Series. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3754860>

Version: Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3754860>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Nederlandse samenvatting

In de afgelopen decennia is de diversiteit op Nederlandse scholen toegenomen, met name in de Randstad. Naast gender-, cognitieve en capaciteitsverschillen tussen leerlingen hebben docenten te maken met culturele verschillen, zoals verschillen in migratiegeschiedenis, religies, waarden, moedertalen en sociale klassen van leerlingen. Mits goed begeleid, biedt deze diversiteit leerlingen de mogelijkheid om in een authentieke omgeving burgerschapscompetenties te oefenen, zoals het deel uitmaken van en bijdragen aan de pluralistische, democratische samenleving. Naast deze verrijkende kans brengt de multiculturele klas echter ook uitdagingen voor docenten met zich mee. Het kan bijvoorbeeld een uitdaging zijn om ervoor te zorgen dat leerlingen met veel verschillende waarden elkaar respecteren. Bovendien herkennen leerlingen, wiens culturele referentiekaders vaak verschillen van die van de docent, niet van nature hun eigen leefwereld en waarden in hun docenten en vice versa. Dit kan leiden tot mismatches in de interacties tussen de docent en de leerling(en), maar ook tot misvattingen of misverstanden over de aangeboden leerstof.

Om een veilige en ondersteunende klasomgeving te creëren waarin alle leerlingen het gevoel hebben erbij te horen en zich optimaal kunnen ontplooiën, is het van cruciaal belang dat docenten bruggen slaan om culturele grenzen te doorbreken. Dit kunnen zij doen door verbinding te leggen met en gebruik te maken van de culturele kennis, eerdere ervaringen en culturele referentiekaders van hun leerlingen in hun onderwijs. Deze twee aspecten komen samen in de competentie van *cultuurresponsief onderwijs*. In dit proefschrift wordt de competentie van cultuurresponsief onderwijs onderzocht voor het lesgeven in een Nederlandse multiculturele voortgezet onderwijs context. Met dit doel voor ogen onderzochten we de componenten waaruit een competentie bestaat, namelijk attitudes, kennis, vaardigheden en daaruit voortvloeiende praktijken. Met betrekking tot de vaardigheden component richtten we ons op het concept van *noticing*, in het bijzonder op het noticen door een culturele lens.

De centrale onderzoeksvraag van dit proefschrift is:

Welke attitudes, kennis, noticing vaardigheden en praktijken met betrekking tot de competentie van cultuurresponsief onderwijs rapporteren docenten voor

het lesgeven in multiculturele klassen in een Nederlandse voortgezet onderwijs context?

De studies

Componenten van cultuurresponsief onderwijs worden behandeld in drie studies, die elk in een hoofdstuk worden beschreven (Hoofdstuk 2, 3 en 4).

In hoofdstuk 2 van dit proefschrift werden 13 ervaren docenten van drie verschillende multiculturele voortgezet onderwijs scholen geïnterviewd over hoe zij een ondersteunende klasomgeving bieden in hun multiculturele klassen. Het doel van dit onderzoek was om meer inzicht te krijgen in de cultuurresponsieve onderwijspraktijken van Nederlandse voortgezet onderwijs docenten. De belangrijkste onderzoeksvraag was: *“Hoe kunnen de beredeneerde praktijken van ervaren docenten met betrekking tot het lesgeven in multiculturele klassen worden gekarakteriseerd?”*. Docenten noemden 18 beredeneerde praktijken die geclusterd konden worden in vijf categorieën: (1) het bevorderen van interpersoonlijke relaties met leerlingen; (2) het voorkomen en aanpakken van verstorend gedrag; (3) het bevorderen van sociale cohesie; (4) het bevorderen van persoonlijke ontwikkeling; (5) het ondersteunen van het leerproces van leerlingen. De eerste twee categorieën hebben betrekking op klassenmanagement, de derde en vierde op burgerschapsvorming en de vijfde op didactiek. Docenten benadrukten in het bijzonder praktijken die te maken hebben met het bevorderen van interpersoonlijke relaties met leerlingen. Meerdere docenten gaven aan dat dit in elke klas belangrijk is, maar dat het in multiculturele klassen nog meer aandacht vereist. De beargumenteerde praktijken die genoemd werden onder deze categorie refereerden naar het belang van het goed kennen van leerlingen, door aandacht te besteden aan hun thuissituatie en interesse te tonen in hun (culturele) achtergronden. Dit vertoont overeenkomsten met wat de ‘funds of knowledge/identity’ benadering wordt genoemd. Verder kwam het expliciete bewustzijn van een culturele lens in alle categorieën naar voren.

In hoofdstuk 3 wordt een kwalitatief vragenlijstonderzoek beschreven dat zich richt op de culturele lens die in het vorige hoofdstuk benadrukt werd. In het bijzonder is het noticen door een culturele lens onderzocht, wat gezien

wordt als een vaardigheidscomponent van cultuurresponsief onderwijs. De deelnemers waren 25 eerste- en tweedegraadsdocenten in opleiding en 10 ervaren docenten. De onderzoeksvragen voor dit onderzoek waren: (1) *Welke gebeurtenissen identificeren docenten-in-opleiding en ervaren docenten in een multiculturele klascontext*, (2) *Welke cultuurspecifieke interpretaties geven ze aan deze geïdentificeerde gebeurtenissen* en (3) *Hoe verschillen docenten-in-opleiding en ervaren docenten in de manier waarop ze gebeurtenissen in een multiculturele klascontext identificeren en interpreteren?*

Om het noticen van docenten-in-opleiding en ervaren docenten door een culturele lens te onderzoeken, werden er drie *Spherical Video-Based Virtual Reality* (SV-VR) clips ontwikkeld en gebruikt. SV-VR clips verwijzen naar Virtual Reality technologie met 360° video's. De clips werden geïnstalleerd op 20 hoofddisplays (HD's: Oculus Go). In elke clip werd een multiculturele klas gesimuleerd waarin gebeurtenissen plaatsvinden die in elke klas zouden kunnen voorkomen, maar die vanwege de multiculturele context mogelijk door een culturele lens geïnterpreteerd zouden kunnen worden. Door de clips met een HD te bekijken, konden de deelnemers een individuele ervaring opdoen, ongehinderd door afleidingen uit de 'echte' omgeving. Om de ervaring nog meeslepender en authentiek te maken, werden de clips bovendien opgenomen vanuit een eerste persoon perspectief, wat betekent dat de deelnemer in de clips zelf de docent was die de klas vanuit een centrale positie overzag. Na het bekijken van elke video vulden de deelnemers een vragenlijst in met twee open vragen: (1) *Welke drie gebeurtenissen trokken uw aandacht het meest in de clip*; (2) *Wat denkt u dat er bij deze gebeurtenissen aan de hand was?* De resultaten van dit onderzoek waren verrassend. Zowel de docenten-in-opleiding als de ervaren docenten, verwezen in geen enkel geval naar een culturele lens. Het lijkt erop dat wanneer docenten niet expliciet gevraagd worden om gebeurtenissen door een culturele bril te interpreteren, ze dat ook niet doen. Dit resultaat was de aanleiding voor de derde studie waarin we de competentie van cultuurresponsief onderwijs breder onderzochten en het noticen door een culturele lens explicieter bevroegen.

In de derde studie, beschreven in hoofdstuk 4, gebruikten we dezelfde SV-VR clips die bekeken werden met een HD als in de vorige studie, maar nu met een ander doel, andere deelnemers en een andere methodologie. Het doel van dit onderzoek was om de competentie van ervaren docenten met betrekking tot cultuurreponsief onderwijs verder te onderzoeken. De onderzoeksvragen waren: (1) *Hoe noticen ervaren docenten gebeurtenissen in een multiculturele klas;* (2) *Welke attitudes en kennis komen aan het licht wanneer ervaren docenten geconfronteerd worden met gebeurtenissen in een multiculturele klas;* (3) *Welke intenties rapporteren ervaren docenten met betrekking tot hoe zij zouden reageren op gebeurtenissen in een multiculturele klas?* Het Piramidemodel van Interculturele Competentie (PMIC) van Deardorff werd gebruikt als een *sensitizing concept* voor analyse.

De individuele ervaringen van docenten met de SV-VR clips werden gebruikt als opstap voor diepere reflecties in vijf focusgroepen met elk drie docenten. In tegenstelling tot het vorige onderzoek, werden docenten geprimed om een culturele lens te overwegen in hun reflecties. Een van de belangrijkste bevindingen van dit onderzoek was dat - hoewel docenten expliciet werden aangespoord om door een culturele lens te kijken - ze aanvankelijk aangaven dat het irrelevant was om cultuur mee te nemen in hun interpretaties omdat de gebeurtenissen die plaatsvonden in de SV-VR klas zich in alle klassen kunnen voordoen. Naarmate de groepsreflecties vorderden, noemden ze echter wel gebeurtenissen waarbij cultuur een rol zou kunnen spelen en werden sommige interpretaties van die gebeurtenissen verder besproken. Deze meer uitgewerkte interpretaties refereerden naar het leerproces van de leerlingen en de interacties tussen leerlingen.

Een andere bevinding van dit onderzoek heeft te maken met de rol van algemene culturele kennis bij het lesgeven aan multiculturele klassen. Voorbeelden van dit soort kennis zijn kennis over tradities, gewoonten en gedeelde waarden binnen verschillende culturen. Er werden verschillende perspectieven gevonden met betrekking tot de vereiste algemene kennis van culturele groepen. In meerdere focusgroepen kwam deze algemene culturele kennis ter sprake wanneer docenten met elkaar in gesprek gingen over hun eigen praktijkervaringen. Zij

hadden hierbij de neiging om culturele groepen te stereotyperen. Hoewel er geen overeenstemming was over de noodzaak van algemene culturele kennis, waren docenten het wel eens over de noodzaak om kennis te vergaren over de persoonlijke (culturele) achtergrond en thuissituatie van hun leerlingen. Dit komt overeen met wat docenten in de eerste studie aangaven en wat in verband kan worden gebracht met het concept van funds of knowledge/identity. In dit verband werd het aannemen van een oprecht nieuwsgierige houding benadrukt.

Wat betreft de beoogde cultuurresponsieve praktijken, verwezen de docenten in dit onderzoek nauwelijks naar hoe ze zouden reageren op wat ze hadden gezien in de SV-VR clips. Ze bespraken wel hun eigen praktijken met betrekking tot het lesgeven aan multiculturele klassen. Deze praktijken hadden voornamelijk te maken met hoe ze omgaan met het behandelen van controversiële onderwerpen, leerlingen die hun moedertaal spreken in de klas en leerlingen die straatcultuur in de klas brengen.

Discussie en conclusies

Het centrale concept van dit proefschrift is *cultuurresponsief onderwijs*. Dit concept verwijst naar het bouwen van bruggen om culturele grenzen te doorbreken zodat leerlingen het gevoel hebben erbij te horen en zich optimaal kunnen ontplooiën. De bruggen kunnen gebouwd worden door aan te sluiten bij de kennis, eerdere ervaringen en culturele referentiekaders van de leerlingen. Om inzicht te krijgen in hoe deze competentie in een Nederlandse multiculturele secundair onderwijs context wordt vormgegeven, richtten we ons primair op beredeneerde praktijken van ervaren docenten en noticing door een culturele lens, maar ook onderzochten we hun attitudes en kennis met betrekking tot diversiteit.

De resultaten van de in dit proefschrift beschreven studies laten zien dat cultuurresponsief onderwijs verschillende dimensies van onderwijs doorkruist, die gecategoriseerd kunnen worden als (1) het bevorderen van de interpersoonlijke relaties met leerlingen; (2) het voorkomen en aanpakken van verstoring gedrag; (3) het bevorderen van sociale cohesie; (4) het bevorderen van persoonlijke ontwikkeling; (5) het ondersteunen van het leerproces van de leerlingen. Docenten benadrukten het belang van een goede interpersoonlijke

relatie met leerlingen. Ze gaven aan dat deze dimensie belangrijk is in alle klassen, maar dat dit extra belangrijk is bij het lesgeven aan multiculturele klassen.

Om een goede relatie met leerlingen op te bouwen, maar ook in het kader van het bewaken van de sociale cohesie in de klas, het bevorderen van de (culturele) identiteit van leerlingen en het persoonlijk relevant maken van leerinhouden voor leerlingen, is het van belang dat docenten een oprecht nieuwsgierige houding aannemen ten aanzien van de funds of knowledge/identity van leerlingen. Funds of knowledge refereert naar de kennisbronnen en vaardigheden die leerlingen buiten school opgedaan hebben en funds of identity naar de funds of knowledge die leerlingen zelf als belangrijke aspecten van hun identiteit beschouwen. Vanuit deze kennisbasis, die ook de culturele achtergrond van leerlingen omvat, kunnen bruggen worden gebouwd die verschillende culturen met elkaar verbinden.

Kennis van individuele leerlingen in de klas lijkt de kern te vormen van de kenniscomponent van cultuurresponsief onderwijs. Vanuit die kennis van de leerlingen in de klas kan meer algemene kennis worden opgebouwd over verschillende culturen, zonder de diversiteit binnen elke (culturele) groep waartoe de leerling behoort uit het oog te verliezen. Op deze manier kan stereotypering mogelijk worden verminderd, aangezien elke persoonlijke situatie uniek is. Het gaat er dus om dat docenten leerlingen echt 'zien' in wie ze zijn, rekening houden met de verschillende 'groepen' waartoe ze behoren en de mate waarin en de manier waarop ze zich tot deze verschillende groepen verhouden. Om dit te bereiken is het van belang dat docenten leerlingen en hun gedrag vanuit verschillende perspectieven bekijken, inclusief vanuit een culturele lens.

Om leraren voor te bereiden op het lesgeven aan multiculturele klassen in het voortgezet onderwijs, zouden ze al tijdens de lerarenopleiding kunnen leren om een nieuwsgierige houding aan te nemen ten aanzien van de funds of knowledge/identity van hun leerlingen, inclusief hun culturele achtergrond. Hiervoor is het van belang dat ze naast de gebruikelijke perspectieven waarmee ze naar leerlingen en hun gedrag leren kijken, zoals het cognitieve perspectief en het sociaal-emotionele perspectief, ook leren kijken vanuit een cultureel perspectief oftewel doorheen een culturele lens.

De culturele lens is ook relevant voor de interpretatie van gebeurtenissen in de klas en ook dat zou ontwikkeld kunnen worden tijdens de initiële lerarenopleiding. Dit vereist echter het kunnen opdoen van ervaring binnen een multiculturele context zodat *scripts* binnen deze context opgebouwd kunnen worden. Voor docenten-in-opleiding die geen stage lopen op een multiculturele school is dit echter moeilijker te realiseren. Mogelijk kunnen de SV-VR clips gebruikt worden om ervaringen op te doen met betrekking tot het leren noticen door een culturele lens.

Concluderend, cultuurresponsiviteit is van belang binnen alle onderwijsdomeinen. Essentieel voor cultuurresponsief handelen en het geven van cultuurresponsief onderwijs, is het ontwikkelen van een oprecht nieuwsgierige houding ten aanzien van de funds of knowledge/identity van de leerlingen in de klas. De kennis die daarmee opgedaan wordt, kan gebruikt worden om aan te sluiten bij de onderwijsbehoeften van de leerlingen en om het onderwijs relevanter voor hen te maken. Verder is het van belang dat docenten zich bewust zijn van een culturele lens en deze culturele lens meewegen in hoe zij naar de leerlingen en gebeurtenissen in de klas kijken. Tegelijkertijd moet er wel voor gewaakt worden dat deze lens niet stereotyperend wordt.

Het ontwikkelen van cultuurresponsiviteit vereist een veelzijdige aanpak die niet in één of enkele cursusdagen ontwikkeld kan worden. Ik stel voor dat cultuurresponsiviteit aandacht krijgt in alle cursussen tijdens de hele lerarenopleiding en zelfs na de initiële lerarenopleiding. Er is geen eindpunt in het ontwikkelen van cultuurresponsiviteit, omdat leraren gedurende hun hele professionele loopbaan te maken zullen krijgen met een veelheid aan verschillende multiculturele contexten waarin cultuurresponsiviteit relevant is.

